

ISKUSSTVO I REVOLUCIJA: STO LET SPUŠŤA. SBORNIK STATEJ. [Ed. IČIN, Kornelia]. Belgrad: Filologičeskij fakul'tet Belgradskogo universiteta, 2019. 448 s.

Alena Ružbaská

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.3.9>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2000-6675>

Filologická fakulta Univerzity v Belehrade v Srbsku zorganizovala v roku 2017 pri príležitosti stého výročia Októbrovej revolúcie 1917 výročnú konferenciu. Na jej základe vyšiel v roku 2019 zborník vydaný v ruskom jazyku *Iskusstvo i revolucija: sto let spušťa* (Umenie a revolúcia: sto rokov späť) prinášajúci state vedcov zo Srbska, Švajčiarska, Slovinska, z Ruska, Izraela, Talianska, Chorvátska a Čiernej Hory. Autori sa v nich usilujú odpovedať nielen na otázky etiky, filozofie a politiky súvisiace s revolučným obdobím, ale aj na ontologickú stránku revolúcie, ktorá podľa slov z úvodu zborníka predurčila rovnako vznik literatúry absurdity, ako i kultúry postmodernizmu.

Začiatok 20. storočia bol veľmi hektickým obdobím nielen v spoločnosti, no takisto v literatúre a umení. Spojenie slov „umenie“ a „revolúcia“, ktoré tvoria aj názov zborníka, nie je náhodné. Skloňuje sa už pred spomínanými revolúciami v roku 1917 (Februárová revolúcia, Októbrová revolúcia). Napríklad nemecký hudobný skladateľ Richard Wagner napísal v roku 1849 štúdiu *Die Kunst und die Revolution* (Umenie a revolúcia), ktorá bola reakciou na

nemeckú revolúciu rokov 1848–1849. Revolúcia, ktorá trvá už tisíce rokov, podľa jeho slov degradovala slobodného a nádherného človeka, hovorí, že otrok nie je slobodný ani teraz, ale slobodný človek sa stal otrokom.

Autori srbskej publikácie si kladú otázky, ktoré je možné zhrnúť do niekoľkých základných okruhov. Ako sú reprezentované politické idey v umení prvej dekády 20. storočia a prvej dekády 21. storočia? Ako sa rozvíjajú vzájomné vzťahy medzi vládou a kultúrou v epoche kardinálnych zmien? Ako je prijímaná ruská kultúrna revolúcia pozorovateľmi z iných krajín? Aké sú príčiny premeny revolučnej energie na entropiu reakcie? Aké kultúrne projekty generuje revolučná epocha?

Zborník má logicky vystavanú štruktúru, ktorú by sme mohli rozdeliť do troch skupín: 1. príspevky o udalostiach, dielach a umelcoch, ktorí žili a tvorili počas revolúcie (*Anarchistický štát: Neskoro klasicistický anarchizmus a umelecká prax v revolučnú epochu; Melancholická revolúcia Waltera Benjamína; Strašný pohľad; Avantgardný manifest medzi poetickou a politickou revolúciou; Spisovateľ, noviny, revolúcia: Sergej*

Auslender v roku 1918; Literárna výmena názorov Alexandra Bloka a Fiodora Sologuba o Ruskej revolúcii), 2. príspevky venujúce sa osobnostiam, ktoré revolúciu pozorovali z priestoru mimo Ruska (*Ruská a rakúska revolúcia v reportážach Josepha Rota v rokoch 1919 - 1920 a ich kultúrno-historický kontext*) a 3. príspevky zaoberajúce sa autormi, ktorých diela a kultúrne prejavy patria do 21. storočia a tematicky alebo formálne sa spájajú s revolúciami z roku 1917 (*Storočnica revolúcie: román Olgy Slavnikovovej „2017“ v kontexte súčasnej ruskej literatúry; Psychodelická revolúcia v Rusku – fantazmagorická činnosť; Zajtra nejdem voliť, veď načo: kritika dokumentu o súčasnom ruskom art-aktivizme*).

Ako modelový príklad z prvej skupiny príspevkov možno uviesť text rusistky Olgy Bureninovej-Petrovovej z Univerzity v Zürichu s názvom *Strana Anarchija: pozdneklassičeskij anarchizm v chudožestvennuju epochu* (Anarchistický štát: neskoro klasicistický anarchizmus v umeleckej epoche). V jeho prvej časti sa autorka venuje spojeniu anarchizmu a umelecko-estetických termínov, anarchistickej teórii, rozdielom medzi komunistickou spoločnosťou a anarchistickou spoločnosťou, ponúka prehľad autorov a teoretikov anarchistickej teórie (výberovo Peter Kropotkin, Alexander Blok, Leonid Andrejev, Fiodor Sologub, Lev Čornyj), ale aj umelcov z iných oblastí umenia (architektúra, fotografia), uvádza časopisy (*Anarchia, Oralo*), v ktorých anarchisti publikovali svoju literárnu a filozofickú tvorbu. Druhá časť príspevku je venovaná bratom Gordinovcom a zameriava sa na potrebu vytvorenia nového jazyka, jedinej svetovej kultúry, novej budúcnosti, približuje éru pananarchizmu a svetovej komunikácie, s odkazmi na práce ekonóma a profesora Karla Diehla, na ruského anarchistickeho spisovateľa Alexandra Borovova, ruského básnika a spisovateľa Georgija Čulkova, nemeckého vedca Paula Eltzbachera a mnohých iných (strany 7-21).

Iným príspevkom z tejto skupiny je štúdia *Melancholičeskaja revolucija Valtera Benjamina* (Melancholická revolúcia Waltera Benjamina) od Sergeja Fokonina z Katedry romano-ger-

manistickej filozofie a prekladu Petrohradskej štátnej ekonomickej univerzity. Autor v nej píše o fázach prežívania W. Benjamina počas revolúcie nielen ako pozorovateľa, ale tiež ako jej účastníka, keď po príchode do Moskvy na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov 20. storočia vstupuje do novej skupiny žurnalistov. Žurnalistika alebo literárna kritika boli v danom období populárne a boli aj Benjamínovým hlavným profesionálnym záujmom (sám sa neskromne považoval za prvého literárneho kritika Nemecka). Okrem prác W. Benjamina odkazuje autor aj na práce francúzskeho filozofa Jacquesa Derridu, francúzskeho spisovateľa a filozofa Georga Batailla, izraelského historika a filozofa Gershoma Scholema a iných (strany 44-57).

Z príspevkov o osobnostiach pozorujúcich revolúciu z prostredia mimo Ruska možno uviesť prácu Jekateriny Čerepanovovej, ktorá pôsobí na Katedre filozofickej histórie, filozofickej antropológie, estetiky a teórie kultúry Uralskej federálnej univerzity v Jekaterinburgu. V stati *Russkaja i Avstrijskaja revolucija v reportažach Josepha Rota 1919 - 1920 godov i ich kulturno-istoričeskij kontekst* (Ruská a rakúska revolúcia v reportážach Josepha Rota v rokoch 1919 - 1920 a ich kultúrno-historický kontext) autorka hneď v úvode vysvetľuje, prečo sa rozhodla venovať tejto téme. Podľa jej slov sú učenie o austromarxizme, skúsenosti pracovného hnutia a vplyv Sovietskeho zväzu už do veľkej miery vedecky preskúmané, v roku 2016 však bola v Rusku vydaná samostatná kniha reportáží J. Rota s filozofickým a kultúrno-historickým komentárom s názvom *Vena: reportaži 1919 - 1920* (Viedeň: reportáže 1919 - 1920), ktorá ponúka nový pohľad na vtedajšie udalosti. Z metodologických zdrojov J. Čerepanovovej možno uviesť napríklad diela *Austromarksizm, pozitivizm i rabočije dviženie* (Austromarxizmus, pozitivizmus a pracovné hnutie, 1990), *Sozialgeschichte Österreichs* (Sociálne dejiny Rakúska, 1985), *Avstrijskaja revolucija 1918 goda* (Rakúska revolúcia v roku 1918, 1925), *Graždanskaja vojna v Avstrii* od I. Erenburga (Vlastenecká vojna v Rakúsku, 1966) (strany 58-68).

Príspevky z poslednej skupiny, v ktorých sa autori venujú súčasnej literatúre, fotografii, filmu a hudbe, sú z môjho pohľadu zaujímavé a inšpirujúce pre ďalšie výskumy aj v slovenskom kontexte. Za obzvlášť prínosný pre súčasnú kultúru pokladám príspevok *(Ne)vozmožnosť revolúcií v epochu postmilleniama: Šum chudožestvenného aktivizmu/(Ne)možnosť revolúcie v epoche postmilenializmu: Šum umeleckého aktivizmu od profesorky ruskej literatúry Tatjany Jovovičovej pôsobiacej na Univerzite v Čiernej Hore v Podgorici, v ktorej spomína boj umelca 21. storočia proti politickým predstaviteľom a ideológiám. Uvádza v ňom viaceré mená a umelecké zoskupenia ako petrohradská skupina *Vojna*, hnutie *E. T. I.* (Eksproprijacija Teritorrii Iskustva/Vyvlastnenie umeleckého teritória), skupiny *Pussy Riot* alebo *Sinije nosy* (Sinavé nosy), jednotlivcov ako Petr Pavlenskij alebo bard Kirill Medvedev a jeho skupina *Arkadij Koc*. Títo umelci patria pod umelecké smery akcionistov a artivistov (v Rusku veľmi populárne), ktorí sa prostredníctvom umenia (fotografia, hudba, verejné vystupovanie) usilujú bojovať proti politickej ideológii. Autorka sa pri svojom výskume odvoláva okrem iných napríklad na Sergeja Medvedeva, ktorý sa venuje histórii a teórii politiky, či na rusko-izraelského sociológa kultúry*

a politiky Aleka D. Epsteina. Svoj príspevok dopĺňa množstvom fotografií a odkazov na videá a internetové stránky, kde sú uverejnené diskusie k danej problematike (strany 418-431).

Téma revolúcie nie je v zborníku vytrhnutá z kontextu, články sú vystavané tak, aby sa čitateľ zorientoval v problematike revolúcií v roku 1917. V niektorých článkoch sa autori odvolávajú na obdobie pred revolúciou, iní ukazujú nadväznosť revolúcie na budúcnosť a jej konkrétne spojenie so súčasnými výskumami i na to, ako revolúcia ovplyvnila ďalší vývin ruskej, európskej a vôbec svetovej kultúry. Pohľad na revolúciu z iných hľadísk ponúkajú autori, ktorí ukazujú, ako do kontextu Októbrovej revolúcie zapadajú Francúzsko a Veľká francúzska revolúcia, Rakúsko a revolúcia v Rakúsku, Nemecko, Srbsko a bývalá Juhoslávia.

Zborník *Umenie a revolúcia: sto rokov spät'* hodnotím pozitívne. S ohľadom na jeho komplexnú štruktúru, odkazovanie na literárne umenie, jazykovedu, výtvarné umenie, divadlo, architektúru, politiku, sociológiu, sociolingvistiku, psycholingvistiku a translatológiu je prínosný nielen pre filológov a odborníkov z oblasti ruskej kultúry a histórie, ale zaujímavý môže byť aj pre čitateľov, ktorí si chcú utvoriť celistvý obraz o revolúciách v roku 1917.

Mgr. Alena Ružbaská
 Ústav svetovej literatúry SAV, v. v. i.
 Dúbravská cesta 9
 841 04 Bratislava
 Slovenská republika
 E-mail: Alena.Ruzbaska@savba.sk